

Ha csinálják, nem gond, ha olvasnak róla, gyermekellenes

Kolosi Tamással* beszélget Jankovics Márton

– *Néhány éve egy előadásában azt mondta, hogy munkássága közép-pontjában valójában mindvégig egyetlen gondolat állt: a magyar polgárság újjászületésének vagy megszületésének igénye. Ha ezt tekintjük mércének, mennyire tartja sikeresnek a pályafutását?*

– E tekintetben szerintem sikeres, mert a rendszerváltást követően a protopolgárságból valódi polgárság alakult ki. Bár a polgári lét bizonyos attribútumai az utóbbi tíz-tizenöt évben korlátozottabban érvényesülnek, a magyar társadalom mára ezzel együtt is polgári társadalom, polgári értékekkel.

– *Hogyan definiálná ezeket a polgári értékeket, és melyik szorult vissza leginkább közülük az utóbbi időben?*

– Nagyon fontos polgári érték például a politikától való függetlenség, amely biztosít egyfajta önállóságot az állammal szemben. Ezt a kormányzat igyekszik korlátozni, mégis úgy gondolom, hogy a függetlenség nem szűnt meg. Az állampolgárok életébe azért ma kevésbé avatkozik be a politika, mint mondjuk a rendszerváltás előtti évtizedekben.

– *Ez bizonyára így van, sokan mégis az egyre erősödő függelmi viszonyokra panaszkodnak. Mindennapi tapasztalat, hogy a politikától látszólag távol eső szakmákban is jelen van a félelem, és olykor az ember állása, megélhetése is múlhat azon, miként nyilvánul meg közéleti kérdésekben.*

– Sokan vannak – elsősorban természetesen az ellenzéki oldalon –, akik hangzatos címkékkal látják el a mostani rendszert, a maffiaállamtól a korrupt autokráciáig terjed a skála. Bár én se szeretem a jelenlegi kormány antiliberális politikáját, mégis úgy vélem, hogy ettől azért Magyarország nem szűnt meg demokráciának lenni. Lehet politikailag nem elfogadhatónak tartani valamilyen nézetrendszert, de ettől még az nem nevezhető diktatúrának vagy maffiaállamnak. Az Egyesült Államokban például négy éven keresztül regnált a Trump-féle kormányzat, ami személy szerint nekem nem volt szimpatikus irányvonal. Sok mindent csináltak, ami ellenkezett az értékrendemmel, mégse vonható kétségbe, hogy az amerikai társadalom polgári társadalom maradt.

– *És ha magunk mögött hagyjuk a barokkos vagy leegyszerűsítő túlzásokat, hogyan nevezné meg a rendszert, ami a 2010-es fülkeforradalom óta kiépült Magyarországon? Lényegileg kontinuuusnak tekinti a rendszerváltást követő első két évtizeddel, vagy egyetért azzal, hogy itt valami más kezdődött?*

* Kolosi Tamás 1946-ban született Budapesten. 1985-ben alapította meg a Tárkit. Szociológiai kutatási területei közé tartozik az empirikus mérések problémája a társadalomtudományokban, az életstílus vizsgálata, valamint az elitformálódás a posztkommunista átalakulás folyamán. A nyolcvanas évektől vállalkozásokba kezdett a könyvkiadás terén. Jelenleg a Lira Könyv Zrt. elnöke.

– Bizonyos szempontból kontinuosnak tekintem, más szempontból viszont úgy gondolom, más úton indult el az ország 2010 után. A kormányzás technikájában egyértelműen különbözik a korábbiaktól, a jogállamiság bizonyos elemei pedig valóban korlátozottabban érvényesülnek. Ettől függetlenül ez továbbra is alapvetően tőkés, polgári társadalom.

– *Ha már a tőkéseket szóba hozta: a NER egyik legitimációs elmélete épp arról szól, hogy a korrupciónak nevezett jelenség igazából csupán a nemzeti tőkésosztály kiépítésének elengedhetetlen mellékterméke. Ugyanakkor heves indulatokat szokott kiváltani a kérdés, hogy vajon áll-e valódi teljesítmény az újdonsült szuperjacht- és kastélytulajdonosaink mögött, és hogy születhet-e ebből felelős tőkésosztály, vagy inkább klientúraépítés zajlik. Ön korábban sokat foglalkozott a társadalomszerkezet kutatásával, milyennek látja a jelenlegi elitünket?*

– Vitathatatlan, hogy a NER idején kialakult a látványos politikai klientúra. Ez a réteg izmos részét adja a tőkésosztálynak, fogalmazhatunk úgy, hogy ez az egyik frakciója. Bár pontos mértékét nehéz megbecsülni, de meglátásom szerint a száz leggazdagabb magyarnak nem több, mint 15-20 százalékát teszik ki olyanok, akik elsősorban a kormányzati kapcsolataik révén gazdagodtak meg. Persze nyilvánvaló, hogy azok is igyekeznek jó kapcsolatot kiépíteni az államhatalommal, akik nem a politikának köszönhetik a vagyonukat. Mert a magyar társadalom – és hadd tegyem mindjárt hozzá: az európai országok jelentős része is – úgy

működik, hogy a közbeszerzések és pályázatok révén lehet különféle előnyökre szert tenni. Természetes, hogy ezzel nagyon sokan akarnak élni, és nemcsak a politikai klientúra tagjai, de azok is, akik valós piaci teljesítménnyel rendelkeznek.

– *Többször nyilatkozta, hogy Magyarország rendszerváltás utáni első évtizedét minden probléma ellenére is sikertörténetnek tartja. Mostanában azonban egyre több elemzés hangsúlyozza, hogy a kelet-európai társadalmak illiberális fordulata szinte kódolva volt az akkori illúziókban és mulasztásokban. A rendszerváltás utáni elitek hamis álmokat üldözve, kritikátlanul igyekeztek igazodni az idealizált Nyugathoz, amiből természetesen következett a kiábrándulás – erre tudtak népszerű válaszokat nyújtani a populisták politikuskok. Innen nézve sem tartja elbaltázott lehetőségnek a rendszerváltást?*

– Ez egy politikai hullámvasút, aminek tanúi és egyben résztvevői vagyunk. Szinte biztos vagyok benne, hogy a jelenlegi antiliberális hullámot követni fogja majd egy liberális hullám. Nemcsak nálunk, hanem Európa-szerte, sőt világszerte is. Mert a politikai irányzatok mindenhol váltogatják egymást, és ez alól Magyarország sem kivétel. Persze ez a tudás nem nyújt feltétlenül vigaszt. Borzasztó kellemetlen, ha valaki az életének jelentős részét olyan időszakban kénytelen leélni, amiben egy számára nem szimpatikus politikai irányzat dominál. Történelmi távlatban nézve viszont ez teljesen természetes folyamat.

– *Akkor, sokakkal ellentétben, ön még nem temeti a liberalizmust?*

– A liberális világnézet az emberi fejlődéstörténet rendkívül jelentős értéke. Még akkor is így van ez, ha mostanában nemcsak az antiliberális hullám jelent kihívásokat, de az is, hogy ez az antiliberális hullám jelentős részben a liberalizmus túlkapásaira adott reakcióként jelentkezik. Az, amit ma woke kultúrának szoktak nevezni, sok tekintetben a liberális értékrend karikatúráját jelenti. Persze a történethez hozzátartozik, hogy a liberalizmus sem egységes irányzat: a 19. századi Nagy-Britanniában megszületett manchesteri liberalizmustól erőteljesen különbözött az az amerikai típusú liberalizmus, amelyik a 20. század során fejlődött ki. Ettől az amerikai klasszikus baloldali liberalizmustól pedig jelentősen eltér a woke kultúra, amelyik az utóbbi években teljes történelmi érzéketlenségről téve tanúbizonyságot, világszerte szobrokat dönt le. Tehát minimum három nagyon különböző korszakát lehet megkülönböztetni a liberalizmusnak, és én biztos vagyok benne, hogy lesz egy negyedik korszaka is.

– *Ezt majd az idő eldönti, de most térjünk vissza Amerikából Magyarországra: 1990 óta a Tárkival két-évente koordinálja a Társadalmi Riportot, ami így már több mint harminc éve tart tükröt az országnak. Az efféle kutatások tudják befolyásolni az éppen aktuális politikai vezetést abban, hogy milyen célokat tűznek ki maguk elé, és milyen döntéseket hoznak?*

– A kutatási eredmények általában kevésbé tudják befolyásolni a döntéshozókat. Mindig is tévHITE volt a társadalomtudománynak, amikor a

funkcióját abban látta, hogy a politikusok fülébe sugdosson. Ettől függetlenül a társadalomtudományokban kialakult egy belső, módszertani válság is, ami a 21. század kezdete óta egyre súlyosabban jelentkezik, és őszintén megvallva, én magam sem látom még a kiutat ebből az elbizonytalanodásból.

– *Ez azért is érdekes, mert közben érzékelhető a lelkesedés is az új távlatok iránt, amit a digitális kor és a Big Data nyithat a társadalomtudományok számára. Nemrég például Budapesten járt Raj Chetty, a Harvard Nobel-díjra is esélyesnek tartott professzora, aki a közösségi médiából gyűjtött adatok segítségével mérte fel, hogyan lehetne javítani a társadalmi mobilitást. Osztya-e az optimizmust, hogy a digitális kor elhozhatja a társadalomtudományok forradalmát?*

– A szociológia válsága részben abból fakad, hogy közel száz éven keresztül a survey jelentette a szociológia fő technológiáját. Ez nemcsak a klasszikus közvélemény-kutatásokat takarja, de az empirikus adatfelvételek minden formáját, egészen a népszámlálásokig. Ezzel szemben volt egy erőteljes megújulási igyekezet, az úgynevezett kísérleti módszertan, amelyet a közgazdaságtanból és a pszichológiából vettek át. Ott az jelentette a fő problémát, hogy ezek a kísérletek nem reprezentatív adatokat hoztak, így a reprezentativitás hiánya egyre erőteljesebben jelentkezett. Ez részben abból fakad, hogy a polgári társadalmakban egyre erőteljesebb lett a szkepszis a survey típusú vizsgálatokkal szemben, és ma már ott tartunk, hogy a megkérdezettek alig 40-45 százaléka érhető el egy-egy adatfelvétellel. Csak össze-

hasonlításképp: amikor én az egyik legnagyobb szabású survey típusú felmérést, a rétegződésmódelldátat vezettem, akkor még a megkérdezettek 94-95 százaléka válaszolt. Részbén azért volt ilyen magas ez az arány, mert az emberek úgy gondolták, hogy a válaszaikkal befolyásolni tudják a politikát és a társadalmi folyamatokat. De a nyugat-európai és az amerikai társadalmakban már akkor, a 70-es, 80-as években is csak 60 százalék körül volt a válaszadás aránya. Egy csomó nyugati kolléga ezért kétkedve fogadta az eredményeinket, mondván, hogy ez a diktatúra hatása, és a kérdezőbiztosok bizonyára rendőri kísérlettel mennek ki a megkérdezettekhez, akik így nem merik megtagadni a válaszadást. Bizonygatnunk kellett, hogy ez nem így van.

– *Lát kiutat a bizalmi válságból?*

– Különös, hogy a szociológus kollégák és a közvélemény-kutatók teljesen joggatlanul és értelmetlenül ebben az új szituációban sem mondanak le arról, hogy a reprezentativitásra hivatkozzanak. De azt tapasztaljuk, hogy bizonyos típusú vizsgálatoknál nincs is túl nagy jelentősége a reprezentativitásnak. Például az úgynevezett attitűd mérésére irányuló vizsgálatoknál – tehát amikor az embereknek a véleményére vagyunk kíváncsiak – sokkal kisebb jelentősége van ennek a szempontnak, és nyugodtan ki lehetne jelenteni, hogy nem a reprezentativitás miatt, hanem a módszer belső sajátosságai miatt hoznak a kutatások jó eredményeket. Ha a társadalomtudomány őszinte lenne saját magához, akkor teljesen lemondana a reprezentativitásról, mert ma az már nem igazán

elérhető. A kísérleti módszertan által ígért fordulat is elmaradt, most épp abban reménykedünk, hogy a Big Data hozza majd ezt a paradigmaváltást. Fontos, hogy ott sem a reprezentativitás, hanem a tömeges jellegük miatt válnak megbízhatóvá az adatok. Ennyiben valószínű, hogy a 2020-as évtized első felét tényleg úgy fogják emlegetni, mint ami jelentős fordulatot hozott a társadalomtudományokban.

– *Említette, hogy a kutatási eredmények nem nagyon befolyásolják a politikát. Az viszont köztudott a magyar kormányról, hogy folyamatosan monitorozza a társadalom hangulatát, attitűdjét, és ahhoz igazítja a kampányokat, szlogeneket, akár a törvényeket is. Mégis buzoghat ott némi társadalomtudományos érdeklődés, nem gondolja?*

– Ezek a technikák igazából a piacutatásból kerültek át a politikai közvélemény-kutatásba, és a jelenlegi kormányzat információim szerint valóban erőteljesen használja ezeket. Míg a szociológiai jellegű kutatási eredményeket, amelyeknek nagyobb a társadalombefolyásoló hatásuk, de kisebb a marketingsúlyuk, sokkal kevésbé veszik figyelembe.

– *Amúgy milyen gyorsan formálhatók politikai kampányokkal a mélyebb meggyőződéseink? A pillanatnyi hangulat nyilván könnyen befolyásolható, de vajon az olyan értékválasztás is, hogy valaki a Nyugatot vagy Oroszországot tartja épp szimpatikusnak?*

– Biztos, hogy ezt is befolyásolni tudja egy-egy politikai kampány, de nem képes alapvetően megváltoztatni. Azt tapasztaljuk, hogy a nyugati

irányultság helyett a keleti politika felé való fordulás még a legvadabb kormánypárti rétegekben is kisebb-ségben marad, mert a magyar társadalom alapvetően Európa-orientált, mindig is a nyugati országokat akartuk utolérni. Voltak ugyan csalódások ezen a téren, a magyar gazdaság és társadalom lassabban zárkózik fel, mint a rendszerváltás idején reméltük. De ha rögzösebb is az út, az ország egyértelműen Európa és a Nyugat részeként funkcionál.

– *És így is tekint magára?*

– Igen, így.

– *Érdekelne az is, hogy a saját önképe miként alakult? Mert fiatalon nem társadalomtudósnak készült, inkább a rendezéssel kacérkodott, majd irodalmat, filozófiát, esztétikát tanult, és a Színháztudományi Intézetben akart kutatni. Hogy lett ebből a szociológiai karrier?*

– Szerencsés véletlenek sorozatának köszönhetően. Mikor kezdtem volna a pályámat, a Színháztudományi Intézetet épp bezárták, a szociológiai kutatás viszont akkoriban indult be – én pedig az irodalom és filozófia mellett rendelkeztem már szociológusi végzettséggel is. Ebből adódóan sokkal könnyebb előrehaladási lehetőség nyílt ott, mint egy sor más területen, és őszintén megvallva én mindig is sikeres ember akartam lenni. Ehhez a társadalomtudomány jó alkalmat biztosított. Ahogy korábban összefoglaltam ezt az időszakot: „Így lett belőlem rossz drámaesztéta helyett egy egészen tűrhető szociológus.”

– *Beszélt is róla, hogy a „karrierista” az ön szótárában nem negatív*

kifejezés, pedig a legtöbb ember szemében ez inkább rossz tulajdonság.

– Valóban úgy vélem, hogy karriéristának lenni önmagában pozitív dolog, mert azt jelenti, hogy az illető sikerre tör, előre akar lépni, haladni akar az életben. Az persze más kérdés, hogy milyen eszközökkel, és milyen áron teszi ezt. Én se helyeslem, ha valaki az előrejutás érdekében letapossa a körülötte lévőket.

– *A rendszerváltás után sikeres vállalkozó is lett a tudósból. A kezdeti bölcsész irányultságának mekkora szerepe volt abban, hogy épp könyvkereskedelembé fektetett be?*

– Ahogy mondtam, pályám indulásakor szerencsém volt abban, hogy a szociológiában nyitott kapukat döngettünk. Ugyanakkor rossz volt ebben az indulásban, hogy korlátozottak voltak az előrejutás lehetőségei. Ha valaki nem a politikából akart élni, akkor gyakorlatilag a művészet és a tudomány jelentett karrierlehetőséget a számára. Próbálkoztam a művészetekkel, de kiderült, hogy nem voltam elég tehetséges hozzá, így maradt a tudomány számomra mint kitörési pont. Majd amikor megnyílt a piaci karrier lehetősége, szörnyen izgatott a dolog, és itt is szerencsém volt néhány barátommal, akik vállalkozásba fogtak: társultam melléjük, a kilencvenes évek közepére pedig beláttam, hogy a vállalkozói karrieremet és a tudománytól örökölt értelmiségi attitűdöt a könyvszakmában tudom legjobban egyesíteni.

– *De akkor nem csak a véletlen műve, hogy autósosó vagy gyorsétem-lánc épp a Líra Könyv Zrt. egyik tulajdonosa lett?*

– Ebben nagy szerepet játszott, hogy a könyvszakma iránt érdeklődött az a barátom is, akivel társultunk vállalkozóként. Ő aztán elment a nyomdák irányába, míg én vittem tovább a könyvkiadást és a könyvkereskedelmi részt. De tény, hogy maga a közeg jól passzolt az eredendő érdeklődési területeimhez.

– *Visszatekintve hogy érzi, társadalomtudósként és a Tárki alapítójaként vagy vállalkozóként találta meg inkább a maga útját?*

– Büszke vagyok arra, amit a tudományban elértem, de ha őszinte akarok lenni magamhoz: a könyvszakmában sikeresebb lettem, mint kutatóként. Pedig a 90-es évek elején egészen biztos, hogy a három legtöbbször idézett magyar szociológus közé tartoztam. Olyannyira, hogy hívtak külföldre is, felkértek egy német egyetemre tanszékvezetőnek, de úgy döntöttem, hogy itthon akarok maradni. Magyarországról márpedig nem igazán lehet nemzetközi társadalomtudományos karriert csinálni. Olyan erőteljes az angol dominancia, hogy nehezített helyzetből indul az, aki nem anyanyelvi szinten beszél az angolt, és nem elsősorban angol-amerikai folyóiratokban publikál. Egy időben viszonylag sokat írtam amerikai folyóiratokba, és angol kiadónál jelent meg a könyvem, de ezek az eredmények nem mérhetők össze egy amerikai egyetemről induló kutató publikációs listájával. Tehát díjakban, elismertségben sokat köszönhetek a tudományos pályámnak, de ha objektíven nézem, akkor a vállalkozói karrieremet sikeresebbnek tartom. Az utóbbi húsz évben pedig már jobban is érdekel.

– *Ezt a bizonyos húsz évet jól megalapozta Kertész Imre 2002-es Nobel-díja, aki a Lírához tartozó Magvető Kiadó szerzője volt.*

– Csak a *Sorstalanság*ot háromszázezer példányban adtuk el a Nobel-díjat követő három évben, ami hazai könyveladási rekord.

– *A Nobel-díj tehát nemcsak presztízst ad, de egyben a legjobb marketingfogás is.*

– Csak ha a hazai szerző kapja. Egy Nobel-díjas afrikai költő verseskötetét aligha lehet nagyon sok példányban eladni, bármilyen kiváló is.

– *Fontos kérdés, hogy mennyire egyeztethetők össze a művészeti és a kereskedelmi szempontok a könyvpiacra. És általában melyiket választja, ha a kettő konfliktusba kerül?*

– Nem osztom azt a véleményt, hogy ami értékes, az feltétlenül eladhatatlan. Kétségtelen, hogy nem esik mindig egybe a két szempont, ahogy előfordul az is, hogy egy szerző irodalmi értéke és eladhatósága is csak évtizedekkel a halála után derül ki. Attól pedig, hogy valami eladhatatlan, még nem válik szükségyszerűen értékessé. Az évtizedek alatt azt tapasztaltam, hogy az irodalmi érték és a kereskedelmi siker bonyolultabb viszonyban van egymással. Ezt mutatja, hogy húsz éven keresztül a Magvető Kiadó volt a cégcsoportunk legnyereségesebb része, miközben az egész magyar irodalomkritika elismeri, hogy kiemelkedően a legértékesebb műveket adta ki. Az persze kérdés, hogy ez a siker mennyiben volt személyi kérdés. Morcsányi Géza személyében például volt egy rendkívüli érzékkel megáldott kiadógazgatónk,

bár a Magvetőt jelenleg vezető Dávid Anna is méltó utódja Gézának. Aztán sok múlik a szerzőkön is, mert azért itt volt egy kiváló magyar írógárda, amibe nemcsak a magvetősök tartoztak bele: Kertész, Esterházy, Krasznahorkai, Spiró, Parti Nagy, Tóth Krisztina, Rakovszky Zsuzsa, hogy csak pár nevet említsek, de olyanok is voltak, akik nem nálunk jelentek, például Nadas Péter. Azt is ki merem jelenteni, hogy ez egy hasonlóan nagy nemzedéke volt a magyar irodalomnak, mint annak idején a nyugatosoké. Ma is nagyon jó írónk vannak Grecsótól Dragománig, de nincs a színen olyan elsőprő nemzedék, mint az ezredforduló idején. Ezek a személyi adottságok mind befolyásolhatják az irodalmi érték és a kereskedelmi siker egymáshoz való viszonyát. Emellett biztos, hogy a rendszerváltásnak is szerepe volt benne, mert akkoriban hatalmas érdeklődés volt külföldön is a magyar irodalom iránt. Sokkal könnyebb volt Kertésztől Esterházyig, Nádastól Tóth Krisztináig külföldön megjelentetni magyar szerzőket, mint manapság.

– *Még egzotikusnak számítottunk a volt keleti blokk országaként?*

– Egzotikusnak inkább a 80-as, 90-es években számított Magyarország, azzal, hogy az úgynevezett szocialista táboron belül egy liberálisabb arculatot mutatott fel a tudományban is. Ez volt a Tárkinak is többek között az egyik előnye, hogy mi már sokkal erőteljesebben tudtunk bekapcsolódni a nyugati társadalomtudományokba, mint bármelyik másik volt szocialista ország, talán a lengyelek kivételével. De ugyanez volt a helyzet a művészetekben, az

irodalomban vagy a könyvkiadásban is. Az ezredforduló idején és a kétezres években viszont már nem az egzotikum, mint inkább a minőség váltotta ki a nemzetközi érdeklődést. Magyarország a 90-es években a rendszerváltás éltanulójának bizonyult a nyugati világ szemében. Ezt csak erősítette, hogy szépirodalmunk és színházkultúránk is felzárkózott a magyar zenekultúra mellé, ami mindig is nagyon megbecsült volt a világban.

– *A könyvszakmát is utolérte a politika: heves indulatokat váltott ki, hogy a nyáron a kormányhoz ezer szálon kötődő Mathias Corvinus Collegium (MCC) felvásárolta a Librit, a hazai könyvpiac legnagyobb szereplőjét. Ön mennyire látja fenyegetőnek, hogy az állam beteszi a lábát ebbe a szegmensbe is?*

– Nem hiszem, hogy ez különösebben fenyegető lenne. Az MCC kisebbségi részvényesként már évek óta jelen volt, ráadásul akkor épp a sokáig erőteljesen kormánybarát Spéder Zoltántól vette meg a több mint harmincszázalékos részesedést, amelynek számos kérdésben blokkoló ereje volt. Ennek ellenére egyáltalán nem örülök annak, hogy az állam betette a lábát a könyvpiacra. Kevés olyan kulturális ágazatunk van, amelyik teljesen piaci alapon fejlődött ki, és a könyvpiacunknak épp az volt a sajátossága és egyben hatalmas előnye, hogy a rendszerváltást követően szinte teljesen piaci körülmények között alakult. Olyannyira, hogy mindenfajta nem piaci finanszírozás – tehát nemcsak az állami, de az alapítványi formái is – mindössze 3-4 százalékot ért el harminc éven keresztül a magyar könyvpiacra. Ez

adott a szakmának függetlenséget, ezért önmagában negatív fejleménynek tartom, amikor az állam belép egy tisztán piaci viszonyok között jól működő területre. Az állam lépjen be oda, ahol szükség van rá, mert nem jól működik a piac. Sajnos nem ez történik. Viszont korántsem az MCC megjelenését tartom a könyvszakmába való állami beavatkozás legaggasztóbb példájának, hanem a gyermekvédelminek nevezett, teljesen bornírt – részben homofób, részben olvasásellenes – törvényt, amihez mi is kénytelenek vagyunk alkalmazkodni. Mert a törvényekhez egy jogállamban alkalmazkodni kell.

– *Az eddigi legsúlyosabb, 12 millió forintos büntetést épp a Líra kapta egy „homoszexualitást megjelenítő” ifjúsági könyv miatt.*

– A szabályozás jogilag is értelmetlen, mert tulajdonképpen azt mondja ki, hogy azokat a gyerekeknek szóló szexuális tartalmú könyveket kell befóliázni, amelyeket a gyerekkönyvektől elkülönítetten árusítanak. A szöveg szerint tehát nem azokat, amelyeket a gyerekkönyvek közé tesznek – a büntetést mégis azért szabják ki, ha a gyerekkönyvek között jelennek meg ilyen tartalmú könyvek. Közben a Netflixtől az HBO-ig és a Facebooktól a külföldi internetes oldalakig teljesen korlátlanul jutnak el a gyerekekhez ugyanezek a tartalmak. Ezért mondom, hogy kimondottan olvasás- és könyvellenes szabályozással állunk szemben. És akkor még nem beszéltem a dolognak a homofób töltetéről vagy arról, hogy miért tekinti a törvénykezés ennyire ügyefogyottnak a 16-17 éves fiatalokat. Hiszen empirikus vizsgálatokból tudjuk, hogy

ebben a korban már 50-60 százalékban aktív szexuális életet élnek. Ha tehát csinálják, az nem gond, viszont ha olvasnak róla, az a jelek szerint már gyermekellenesnek számít. Ezt az értelmetlen, néhány szélsőjobboldali idióta erőltetésére megszületett törvényt így sokkal károsabbnak tartom, mint azt, hogy egy kormányközeli alapítvány megjelenik tulajdonosként a könyvpiacra.

– *Lehet, hogy igazságtalan és zavaros, ha viszont szorgalmasan osztogatják a büntetéseket, a kiadók és a boltosok kétszer is meggondolják, bevállaljanak-e olyan könyveket, amelyek céltáblává válhatnak. Nem fél attól, hogy beindulhat az öncenzúra? Mit tudnak egyáltalán tenni ez ellen?*

– Ószintén remélem, hogy ennél több józanság van a könyvkiadóknak és a könyvkereskedőkben is. Még ha igekeznek is betartani egy betartathatlan törvényt, öncenzúrára akkor sem számíthatunk. Ennek az egész idiotizmusnak kettős hatása lehet: egyrészt visszafoghatja a kipécézett könyvek forgalmát, másrészt viszont látunk arra utaló jeleket, hogy a józan vásárló elkezd keresni a fóliázott könyveket.

– *Ez azon is múlik, hogy tudatos vásárlókból van-e több, vagy az emberek nagy része csak azokból a könyvekből válogat, ami a szemük előtt van. Mit mutatnak a tapasztalatok?*

– Vegyes a kép. Több könyvvásárlási, olvasási szokásvizsgálat is zajlott az utóbbi harminc évben, és ezek alapvetően azt mutatják, hogy a felnőtt lakosság 35-40 százaléka vásárol rendszeresen könyvet. Az utóbbi időben erőteljesen nőtt az online vásárlások száma, ami világje-

lenség. Ugyanakkor azt látjuk, hogy az online könyvvásárlás és a könyvesbolti kereskedelem jól kiegészíti egymást. Nem csak annyiban, hogy a legnagyobb bolthálózattal rendelkező könyves cégek bonyolítják le a legnagyobb online könyvforgalmat is: az egyes vásárlók esetében is gyakran tapasztaljuk, hogy valaki az interneten kikeres egy könyvet, majd bemegy és megnézi a könyvesboltban, aztán megrendeli online, de az átvétel már ismét a boltban történik. A könyvszakmában tehát nagyon jó együttműködés alakult ki az online kereskedelem és a bolti kereskedelem között az utóbbi tíz évben.

– *A polgári értékekkel indítottuk a beszélgetést. Ön szerint ezek között szerepel-e az olvasás igénye?*

– Nem lehet egyetlen kulturális tevékenységtípushoz kötni a polgárság létét. Ennek a rétegnek van egy olyan erőteljes része – a már említett 35-40 százalék –, amely számára fontos a könyv és az olvasás. Más polgári rétegek inkább moziba járnak, tévéznek vagy streamingsorozatokat néznek, esetleg sporteseményeket látogatnak. A polgári kultúrának tehát nagyon sok ága van. Az viszont igaz, hogy a munkakultúra mellett a szabadidős kultúra kulcseleme a polgári létnek.

– *Szokott tévézni? Mennyit nézi például az RTL-t, amelynek épp a fia, Kolosi Péter a vezérigazgató-helytese?*

– Az RTL híradóját nem szoktam kihagyni, még akkor sem, hogyha az első 10-15 perc nem nagyon érdekel. A bűnügyek és gázolások nem az én világom, de ezzel együtt is azt tapasztalom, hogy a piacon még min-

dig az RTL híradója a legobjektívebb és legfüggetlenebb hírforrás. Emellett van néhány szórakoztató műsor is, amit rendszeresen nézek, például a *Cápák között* című vetélkedőt.

– *Megszólítja önben a dörzsölt vállalkozót?*

– Bizonyára, és kimondottan élvezem, de egyes kulturális vetélkedők is odavonzzanak néha a képernyő elé. Ezzel együtt sokkal kevesebbet tévézek, mint az átlag magyar, és akkor is inkább a hírek vagy az ismeretterjesztő műsorok érdekelnek.

– *Azért is kérdezem erről, mert egyszer említette, hogy Péter fia a mai napig ragaszkodik ahhoz, hogy a kereskedelmi tévének semmi közük a kultúrához, így nem is lehet elvárni tőlük ilyesfajta értékteremtést. A szavaiból akkor úgy éreztem, hogy ebben nincs igazán egyetértés önök között. Szoktak vitatkozni?*

– Péterrel rengeteget vitatkozom, és ez így van már egészen fiatal kora óta. Úgy is mondhatnám, hogy ő a kedvenc vitapartnerem számos témakörben. Ezzel együtt nagyon büszke vagyok rá, akárcsak a teljes családomra: a lányom ma már nemcsak a Líra Csoport vezérigazgatójaként állja meg a helyét kiválóan, de egyes kiadókat közvetlenül is ő irányítja. A feleségem egész életét a művészetek büvkörében éli, és jelenleg a Rózsavölgyi Szalonban igazgat egy sikeres budapesti színházat. De már az unokáim is elindulnak ilyen irányokba: mindketten egyetemisták, mindketten holland egyetemeken tanulnak. Örömmel szemlélem, hogy a családom – mint hamisítatlan polgári család – a kultúrában találja meg igazán a hazáját.